

POTRAGA ZA PRAVDOM - PROBLEMI NEPROCESUIRANJA RATNIH ZLOČINA POČINJENIH BOŠNJACIMA 1992-1995.

doc. dr. Ermin Kuka

Sažetak

Ratni zločini predstavljaju teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava koje počinje zaraćene strane u vrijeme oružanih sukoba. Različite vrste ratnih zločina dobile su svoje teorijsko određenje i definiranje u brojnim međunarodnim dokumentima, konvencijama. Na taj način, one su kodificirane i postavljena je pravna i civilizacijska osnova za njihovo adekvatno sudsko procesuiranje. U vrijeme agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu u razdoblju od 1992. do 1995. godine počinjeni su brojni oblici ratnih zločina, pretežno nad Bošnjacima, uključujući i zločin genocida. Gotovo kompletno političko i vojno rukovodstvo entiteta RS je presuđeno pred Haškim tribunalom za počinjenje ratnih zločina nad Bošnjacima. Haški tribunal je dao veliki doprinos, ne samo u procesuiranju, već i u dokumentiranju počinjenih zločina nad Bošnjacima u vremenu agresije. Tribunal je 2004. godine izvršio prenos predmeta koje je okarakterizirao kao "A" – lista na Tužilaštvo i Sud Bosne i Hercegovine i niže sudske instance. Međutim, praksa je pokazala da su u tom povjerenom poslu, i pored niza dostavljenih dokaznih osnova za podizanje optužnica, zakazale sudske instance u Bosni i Hercegovini. Primarno, državni Sud i Tužilaštvo. Već duži niz godina Bosna i Hercegovina se suočava s problemom neprocesuiranja ili nedostatnog procesuiranja predmeta ratnih zločina. Posebno se ta činjenica odnosi na bivše pripadnike tzv. VRS, a za koje je Haški tribunal pribavio dovoljno dokaza za podizanje optužnica. U posljednje vrijeme je na sceni procesuiranje onih koji su branili svoju državu, porodice, imetak, a to su bivši pripadnici Armije Republike Bosne i Hercegovine. Posebno izražen problem jeste neprocesuiranje agresora koji su pod višegodišnjom opsadom držali gradove Sarajevo, Bihać, Goražde. Nisu, u dovoljnoj mjeri, iskorištene niti mogućnosti popunjavanja stručnim i tužilačkim kadrom tužilaštava i MUP-ova, posebno u entitetu Federacija Bosne i Hercegovine, a što se odrazilo na broj podignutih optužnica protiv bivših pripadnika tzv. VRS, a za koje je Haški tribunal pribavio dovoljno dokaza za podizanje optužnica. Kroz analizu studija slučaja gradova Sarajevo, Bihać i Goražde prezentirat će se konkretni indikatori pogubnosti neprocesuiranja ratnih zločina počinjenih primarno nad Bošnjacima u Republici Bosni i Hercegovini od 1992. do 1995. godine.

Ključne riječi: pravda, ratni zločini, procesuiranje, Bosna i Hercegovina, Strategija, Sarajevo, Bihać, Goražde.

Uvod

Činjenica je da je neprocesuiranje ili nedostatno procesuiranje krivičnih djela ratnih zločina počinjenih u vrijeme agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu u razdoblju od 1992. do 1995. godine višegodišnji problem u državi. Ni nakon 27 godina od potpisivanja Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini (Dejtonski mirovni sporazum), svi počiniozi zločina nisu dovedeni pred lice pravde. Posebno se ta činjenica odnosi na srpske zločince, koji su još uvijek na slobodi, a srpski zločinci, koji su se sa svim svojim "potencijalima" stavili na raspolaganje u borbi za tzv. srpsku stvar. Takva "borba" imala je za cilj potpuno implementiranje velikosrpske ideologije i politike pokolja, masovnog progona i istrebljenja Bošnjaka sa zamišljenih prostora buduće tzv. velike Srbije. Provođenje te genocidne i fašističke ideologije nije bilo moguće bez počinjenja brojnih masovnih i pojedinačnih zločina, uključujući i zločin genocida, prevashodno nad Bošnjacima, ali i drugim nesrbima u Republici Bosni i Hercegovini u razdoblju od 1992. do 1995. godine. Da bi se u potpunosti razumjela problematika neprocesuiranja ratnih zločina, neophodno je potpuno i precizno prethodno poznavanje i razumijevanje osnovnih termina i pojmova¹, tj. različitih vrsta i oblika izvršenih zločina. Za potrebe konkretnog istraživanja, korištene su sljedeće definicije ratnih zločina, utemeljene na odredbama Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine (KZ BiH):

(1) „**ratni zločini protiv civilnog stanovništva**“² su: a) napad na civilno stanovništvo, naselje, pojedina civilna lica ili lica onesposobljena za borbu, a taj je napad posljedovao smrću, teškom tjelesnom ozljedom ili teškim narušenjem zdravlja ljudi; b) napad bez izbora cilja kojim se pozljeđuje civilno stanovništvo; c) ubijanja, namjerno nanošenje licu snažnog tjelesnog ili duševnog bola ili patnje (mučenje), nečovječno postupanje, biološke, medicinske ili druge naučne eksperimente, uzimanje tkiva ili organa radi transplantacije, nanošenje velikih patnji ili povreda tjelesnog integriteta ili zdravlja; d) raseljenje, preseljenje ili prisilno odnarodnjenje ili prevođenje na drugu vjeru; e) prisiljavanje drugog lica, na seksualni odnos ili s njim izjednačenu seksualnu radnju (silovanje), prisiljavanje na prostituciju, primjenjivanje mjera zastrašivanja i terora, uzimanje talaca, kolektivno kažnjavanje, protivpravno odvođenje u koncentracione logore i druga protivzakonita zatvaranja, oduzimanje prava na pravično i nepristrano suđenje, prisiljavanje na službu u neprijateljskim oružanim snagama ili u neprijateljskoj obavještajnoj službi ili upravi; f) prisiljavanje na prinudni rad, izgladnjivanje stanovništva, konfiskaciju

¹ Dževad Termiz, Metodologija društvenih nauka (treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje), Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu/Međunarodno udruženje metodologa društvenih nauka, Sarajevo/Beograd, 2022., 79-89.

² Krivični zakon Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 3/2003, 32/2003, 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015 i 35/2018), član 173; Ermin Kuka, "Primjena metoda pribavljanja podataka u istraživanju zločina počinjenih tokom oružanih sukoba", u: Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici, Vol. 13, br. 24, 2019., 175-190

imovine, pljačkanje imovine stanovništva, protivpravno, samovoljno i vojnim potrebama neopravdano uništavanje ili prisvajanje imovine u velikim razmjerama, uzimanje nezakonite i nesrazmjerno velike kontribucije i rekvizicije, smanjenje vrijednosti domaće novčane jedinice ili protivzakonito izdavanje novca.

(2) „**ratni zločini protiv ranjenika i bolesnika**“³ a) lišenje drugih lica života (ubistva), namjerna nanošenja licima snažnog tjelesnog ili duševnog bola ili patnje (mučenja), nečovječno postupanje, biološke, medicinske ili druge naučne eksperimente, uzimanje tkiva ili organa radi transplantacije; b) nanošenje velikih patnji ili ozljeda tijela ili povreda zdravlja; c) protivpravno, samovoljno, vojnim potrebama neopravdano uništavanje ili prisvajanje u velikim razmjerima materijala, sredstava sanitetskog transporta i zaliha sanitetskih ustanova ili jedinica...

(3) „**ratni zločini protiv ratnih zarobljenika**“⁴ su: a) lišenje drugih lica života (ubistva), namjerna nanošenja licima snažnog tjelesnog ili duševnog bola ili patnje (mučenja), nečovječno postupanje, biološke, medicinske ili druge naučne eksperimente, uzimanje tkiva ili organa radi transplantacije; b) nanošenje velikih patnji ili ozljeda tijela ili povreda zdravlja; c) prisiljavanje na službu u neprijateljskim oružanim snagama ili lišavanje prava na pravično i nepristrasno suđenje...

(4) „**protivpravno ubijanje i ranjavanje neprijatelja**“⁵, kao oblik ratnog zločina, obuhvata svako ubijanje ili ranjavanje neprijatelja koji je odložio oružje ili se bezuslovno predao ili nema sredstava za odbranu.

U strukturi državnih zakona Bosne i Hercegovine, posebno važan zakon je upravo Krivični zakon Bosne i Hercegovine. Važan je dio ukupnog krivičnog prava u Bosni i Hercegovini. Prvobitno je ovaj Zakon nametnuo Ured visokog predstavnika u Bosni i Hercegovini 24. januara 2003. godine. Naknadno je usvojen od strane Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, Doma naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine na sjednici održanoj 18. juna 2003. godine, a zatim na sjednici Predstavničkog doma održanoj 27. juna 2003. godine. Stupio je na snagu 1. marta 2003. godine. Zakon je kasnije više puta dopunjavan i mijenjan, što kroz parlamentarnu proceduru, što kroz nametanje odluka visokih predstavnika u Bosni i Hercegovini. U sebi je apsorbirao sva dostignuća savremene teorije i prakse krivičnog prava, te je u njegovu sadržinu ugrađeno i međunarodno krivično pravo i humanitarno pravo. Brojnim izmjenama i dopunama Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine omogućeno je procesuiranje i kažnjavanje svih osoba čija su činjenja ili nečinjenja predstavljala krivično djelo u skladu s općim načelima međunarodnog prava, pa tako i procesuiranje osoba optuženih za ratne zločine. Primjena u praksi odredbi Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine treba biti u funkciji ostvarivanja i postizanja vladavine prava i pravne države.

³ Ibid, član 174; Ibid, str. 175-190.

⁴ Ibid, član 175; Ibid, str. 175-190.

⁵ Ibid, član 177; Ibid, str. 175-190.

Državna strategija za rad na predmetima ratnih zločina

S ciljem pokretanja aktivnosti domaćeg pravosuđa na procesuiranju svih oblika ratnih zločina, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je u decembru 2008. godine usvojilo Državnu strategiju za rad na predmetima ratnih zločina.⁶ Usvojena Strategija je, pored ostalog, predviđala rješavanje prioriternih i najsloženijih predmeta ratnih zločina do 2015. godine. Budući da postavljeni cilj nije ispunjen, u maju 2018. godine Vijeće ministara Bosne i Hercegovine usvojilo je Revidiranu državnu strategiju za rad na predmetima ratnih zločina. Revidiranom strategijom, rok za rješavanje prioriternih i najsloženijih predmeta ratnih zločina produžen je do 2023. godine. Radi se o vremenskom roku koji su tadašnje vlasti same zacrtale, a to je potvrdila i misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini u junu 2022. godine.

Kao razlozi da izradu izmjena i dopuna prvobitne Strategije, tj. usvajanje Revidirane strategije, navedeno je više pitanja adekvatnog određivanja: „(1) prioriternog procesuiranja najsloženijih predmeta ratnih zločina; (2) kriterijuma za ocjenu složenosti predmeta ratnih zločina; (3) roka procesuiranja; (4) mehanizma prenošenja predmeta na entitetski nivo i nivo Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (raspodjela predmeta); (5) ujednačavanje sudske prakse; (6) procjene ljudskih i materijalnih kapaciteta; (7) regionalne saradnje; (8) pojačanog nadzora nad provođenjem izmijenjene i dopunjene Strategije (Nadzorno tijelo).“⁷

Jedan od problema na koji se naišlo je bilo ispunjenje osme stavke, a koja predviđa pojačani nadzor nad provođenjem Revidirane strategije, tj. formiranje i rad Nadzornog tijela. Još nikada nije formirano tijelo koje bi trebalo nadzirati provođenje Strategije (Nadzorno tijelo), budući da predloženi član Nadzornog tijela iz entiteta RS nije dobio podršku za članstvo u tom tijelu. Međutim, i pored te činjenice, važno je reći da Tužilaštvo Bosne i Hercegovine može raditi bez funkcionalnog Nadzornog tijela, pa samim time i bez funkcionalne Revidirane strategije.

I pored činjenice da je moglo nesmetano raditi svoj posao, Tužilaštvo Bosne i Hercegovine nije poduzelo adekvatne korake u stotinama slučajeva, gdje je Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju u Hagu (ICTY) pronašao dovoljno dokaza za podizanje optužnica. Godine 2004. izvršen je prenos predmeta koje je Haški tribunal kategorizirao kao “A”-lista na Sud Bosne i Hercegovine i niže sudove. Radilo se o ukupno 848 predmeta, gdje je pribavljeno dovoljno dokaza, po međunarodnim standardima za osnovanu sumnju da je osoba

⁶ Državna strategija za rad na predmetima ratnih zločina. Sarajevo: Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, 2008, str. 4 (dostupno na:

http://www.mpr.gov.ba/web_dokumenti/drzavna%20strategije%20za%20rad%20na%20predmetima%20rz.pdf)

⁷ Državna strategija za rad na predmetima ratnih zločina. Sarajevo: Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, 2008, str. 4 (dostupno na:

http://www.mpr.gov.ba/web_dokumenti/drzavna%20strategije%20za%20rad%20na%20predmetima%20rz.pdf).

počinila teško kršenje međunarodnog humanitarnog prava⁸, tj. dovoljno dokaza za podizanje optužnica.⁹ Usvajanjem državne Strategije za rad na predmetima ratnih zločina ta je kategorizacija prestala važiti. Prema podacima Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine (VSTV)¹⁰, krajem septembra 2022. godine, u svim tužilaštvima u Bosni i Hercegovini registrirano je 4.099 osoba u 465 predmeta koji čekaju na procesuiranje, a protiv 2.752 njih se još ne vodi istraga. Predmeti ratnih zločina se, u Bosni i Hercegovini, procesuiraju na državnom, entitetskom, kantonalnom nivou, te nivou Brčko Distrikta.

Riječ je o 18 pravosudnih institucija: 6 okružnih sudova u entitetu RS, 10 kantonalnih u entitetu Federacija Bosne i Hercegovine, 1 sud u Brčko Distriktu i državnom sudu Bosne i Hercegovine. Jedina ohrabrujuća činjenica je da krivična djela ratnih zločina ne zastarijevaju. Do 2022. godine sudovi u Bosni i Hercegovini donijeli su presude u oko 600 predmeta ratnih zločina. Godišnje se, u prosjeku, riješi 42 predmeta.

Reforma pravosuđa je jedan od 14 prioriteta (uvjeta) koje je Europska unija (EU) postavila pred Bosnu i Hercegovinu na njenom pristupnom putu za punopravno članstvo u toj

⁸ Prema definiciji Međunarodnog odbora Crvenog križa, međunarodno humanitarno pravo je „grana međunarodnog prava koje upravlja odnosima među državama. Cilj mu je zaštititi osobe koje više ne sudjeluju u sukobima, ranjene i bolesne, zatvorenike i civile, i definirati prava i obaveze zaraćenih strana u provođenju neprijateljskih radnji“ (International Committee of the Red Cross (ICRC). War and international humanitarian law. Dostupno na: <https://www.icrc.org/eng/war-and-law/overview-war-and-law.htm>). „Međunarodno humanitarno pravo (MHP) regulira odnose između država, međunarodnih organizacija i drugih subjekata međunarodnog prava. To je grana javnoga međunarodnog prava koja se sastoji od pravila koja u vrijeme oružanih sukoba zahtijevaju – iz humanitarnih razloga – zaštitu osoba koje ne sudjeluju ili su prestale izravno sudjelovati u neprijateljstvima te ograničavanje sredstava i metoda ratovanja. Drugim riječima, MHP se sastoji od međunarodnog ugovornog prava i pravila običajnog prava (tj. pravila koja proizlaze iz prakse država, a poštuju se iz osjećaja obveze) koja su posebno namijenjena rješavanju humanitarnih pitanja koja izravno proizlaze iz oružanog sukoba, bilo međunarodnog, bilo nemeđunarodnog karaktera“ (Međunarodno humanitarno pravo. Zagreb: Hrvatski odbor Crvenog križa / Međunarodni odbor Crvenog križa, 2012, str. 4).

⁹ „MKSJ je Odjelu za ratne zločine Suda BiH, u skladu s Pravilom 11, prosljedio šest slučajeva u kojima je MKSJ već potvrdio optužnicu, protiv ukupno deset osumnjičenih (Radovan Stanković, Gojko Janković, Željko Mejakić i dr., Paško Ljubičić, Mitar Rašević i dr., Milorad Trbić). Svi ovi predmeti su pravosnažno okončani pred Sudom BiH. Druga kategorija slučajeva koje vodi Posebni odjel za ratne zločine Tužilaštva BiH proizašla je iz istraga koje je pokrenulo Tužilaštvo MKSJ-a, ali koje nisu dovele do optužnica prije nego što je MKSJ morao okončati svoje istrage. Poznati kao slučajevi 'Kategorije 2', oko 30 predmeta prebačeno je pravosuđu BiH i trenutno se u Tužilaštvu BiH vode postupci za 23 osumnjičena. Za ova lica vodi se istraga u odnosu na 19 osumnjičenih, prvostepena presuda ukinuta je u odnosu na jedno lice, glavni pretres je u toku za dva lica, dok je u odnosu na jedno lice obustavljena istraga. Treća kategorija, to su slučajevi već riješeni prema Pravilima puta u Hagu. Ovo su spisi sa oznakom 'A' što je značilo da Tužilaštvo MKSJ vjeruje kako postoji dovoljno dokaza u predmetnom spisu koji je poslao neki tužilac iz BiH da se podigne optužnica za ratne zločine. Većina ovih predmeta nije se mogla neposredno prevesti u slučajeve spremne za procesuiranje dijelom zato što su stari, ali uglavnom zato što su bili nepotpuni, čak i onda kada bi MKSJ ocijenio da posjeduju dovoljno dokaza da se podigne optužnica. Iz ove kategorije bilo je oko 800 spisa, pa je Posebni odjel za ratne zločine Tužilaštva BiH proveo reviziju ovih slučajeva kako bi utvrdio koje će slučajeve sam procesuirati (oko 200 predmeta), a koje će prosljediti na istragu kod kantonalnih i okružnih tužilaštava. Četvrta i posljednja kategorija slučajeva koje vodi Posebni odjel za ratne zločine Tužilaštva BiH sastoji se od slučajeva koji su pokrenuti u BiH i koji nisu prošli postupak Pravila puta pred MKSJ-om“ (EU-Bosna i Hercegovina: SPP strukturisani dijalog o pravosuđu – tehničke informacije koje zahtijeva Europska komisija. Sarajevo: Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, 2011, str. 74).

¹⁰ Izvor: <https://vstv.pravosudje.ba/vstvfo/B/141>

organizaciji. Tome je posvećeno posebno poglavlje u Mišljenju/Avisu Europske komisije. Naime, u okviru *četvrtog prioriteta*, pored ostalog, stoji: „Unutar poboljšanja institucionalnog okvira, garantovat će se nezavisnost pravosuđa uključujući instituciju Visokog sudskog i tužilačkog vijeća. Radi garantovanja pravne sigurnosti predviđa se uspostavljanje pravosudnog tijela za tumačenje zakona u cijeloj BiH. Osiguraće se jednakost i nediskriminacija građana što podrazumijeva i provođenje presude Evropskog suda za ljudska prava u predmetu 'Sejdić – Finci'. Takođe se predviđa da svi organi uprave kojima je povjerena implementacija *acquisa* svoj rad zasnivaju na profesionalizmu i da eliminišu prava veta u donošenju odluka.¹¹“ Detaljnije se reforma pravosuđa pominje u *šestom prioritetu*, a kojim je precizirano unapređenje funkcioniranja pravosuđa. Naime, „do unapređenja će se doći donošenjem novog zakonodavstva o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću. Ima se u vidu kritika demokratske javnosti na rad Visokog sudskog i tužilačkog vijeća zbog njegove nedovoljne neovisnosti i slabog uticaja na efikasnost u radu sudova.“¹²

Revidiranom državnom strategijom postavlja se “obaveza tužiocima da ispune normu“, pa oni provode istrage i podnose optužnice u jednostavnijim i lakšim predmetima za rješavanje. Uspostavljeni su kriteriji za ocjenu složenosti predmeta:

- Prema težini krivičnog djela;
- Prema ulozi osumnjičenih počinitelja.

Najsloženiji predmeti (genocid, zločini protiv čovječnosti, komandna odgovornost i udruženi zločinački poduhvat) ostavljeni su da ih procesuiraju Sud Bosne i Hercegovine, a ostali predmeti su predati u nadležnost nižih sudskih razina (entiteti, Brčko Distrikt).

Posebno izražen pravosudni zastoj je u procesuiranju bivših pripadnika tzv. VRS. Rezultati po tom pitanju su gotovo pa poražavajući. Djelimičan doprinos tom pravosudnom zastoju daje činjenica da je značajan broj tih osoba nedostupan pravosudnim organima države Bosne i Hercegovine. Mnogi zločinci, protiv kojih je Tužilaštvo Bosne i Hercegovine podiglo optužnicu, nalaze se van države. Nedostupni su pravosuđu, a ako im se i sudi, sudi im se pred pravosudnim organima države u koju su pobjegli, a ne pred sudom države na čijoj teritoriji su počinili stavične i monstruozne zločine. Sud Bosne i Hercegovine je do sada raspisao međunarodne potjernice za ukupno jedanaest osoba, koje su već pravosnažno osuđene za ratne zločine, kao i za još 52 osobe protiv kojih su podignute/potvrđene optužnice pred Odjelom I za ratne zločine Suda Bosne i Hercegovine. Od ukupno jedanaest osuđenika za ratne zločine koji su nedostupni bosanskohercegovačkom pravosuđu (zavodima za izvršenje krivičnih sankcija), njih

¹¹ Mirko Pejanović, “Pretpostavke ubrzanja integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju“, u: Zbornik radova: Evropske i evroazijske integracije - prednosti i nedostaci, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2020., 22-34.

¹² Ibid, str. 22-34.

sedam je pravosnažno osuđeno za zločine protiv čovječnosti. To su: Momir Savić, Mićo Jurišić, Boško Lukić, Mirko Todorović, Dragomir Kezunović, Miroslav Duka i Dragan Marijanović. U isto vrijeme, međunarodne potjernice su raspisane za: Novakom Đukićem, Ilijom Jurićem i Jozom Đojićem. Svi oni su osuđeni za ratne zločine protiv civila. U kategoriji optuženika za ratne zločine se nalazi njih ukupno 52, od čega ih je devet optuženo za izvršeni zločin genocida i to: Rajko Drakulić, Aleksa Golijanin, Radoslav Janković, Svetozar Kosorić, Tomislav Kovač, Nedeljko Milidragović, Milomir Savčić, Borislav Stojišić i Zoran Malinić. Za počinjenje zločina protiv čovječnosti optuženo je 26 osoba, za kojima su raspisane potjernice, a to su: Zoran Adamović, Damir Antelj, Dušan Cimeša, koji je ujedno optužen i za ratni zločin protiv civila, te Saša Dunović, Čedo Bogičević, Milisav Gavrić, Zdenko Grbavac, Milenko Karlica, Duško Kornjača, Miloško Kovačević, Vinko Lazić, Nedeljko Matić, Vinko Papak, Vitomir Popić, Bogdan Stevanović, Novak Stjepanović, Zoran Stupar, Slađan Tasić, Mladen Vasiljević, Blagoje Vojvodić, Mirko Vrućinić, Miodrag Vujičić, Simo Stupar, Jovan Kušić, Branislav Vuković i Goran Mojović. I na koncu, 15 optuženika koji se terete za počinjenje ratnih zločina protiv civila, a za kojima je bosanskohercegovačko pravosuđe raspisalo međunarodne potjernice, su: Ivan Ančić, Jurica Božić, Anto Golubović, Miroslav Hrستیć, Milorad Kotur, Marijan Kozina, Dalibor Krstović, Miodrag Mitrašinić, Elvir Muminović, Miljenko Nogolica, Slađan Pajić, Vide Palamenta, Dušan Spasojević, Miloš Zekić i Brane Petković. U istoj kategoriji su i Branislav Gavrilović i Perica Kustura, koji se terete za počinjenje ratnih zločina protiv ratnih zarobljenika.¹³

Iz navedenih podataka je evidentno kako je većina onih koji su pobjegli od krivičnog gonjenja i izdržavanja kazne u Bosni i Hercegovini srpske nacionalnosti. Prema raspoloživim podacima Misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini, koji datiraju iz septembra 2022. godine, u Srbiji se krije 44, u Hrvatskoj 38, a 19 optuženih se krije u državama: Crna Gora, Švedska, Švicarska i Francuska. Radi se, dakle, o ukupno 101 osobi. Isto tako, Bosna i Hercegovina ima potpisane sporazume sa susjednom Republikom Crnom Gorom, Republikom Hrvatskom i Republikom Srbijom o izručenju optuženih za krivična djela. Međutim, osobe optužene za počinjenje ratnih zločina izuzete su iz sporazuma, što je apsolutni paradoks i nedopustivo je bilo da se takvi (nedostatni) sporazumi potpisuju. Upravo, Revidirana državna strategija govori o jačanju regionalne saradnje, kako bi taj problem prestao biti smetnja u adekvatnom radu na predmetima ratnih zločina.

¹³ Izvor: <https://vijesti.ba/clanak/592117/pravomocno-osudjeni-i-optuzeni-za-kojima-su-raspisane-potjernice> (Pristup: 11.02.2023).

Konkretni primjeri i pokazatelji neprocesuiranja srpskih zločina počinjenih nad Bošnjacima

I dok se, posebno u zadnje vrijeme, uporno nastoji podići što više optužnica za počinjene navodne ratne zločine bivših pripadnika Armije Republike Bosne i Hercegovine, jedine legalne i legitimne oružane formacije u razdoblju 1992-1995. godine, sve je manji broj optužnica protiv bivših pripadnika tzv. VRS, a za koje je ICTY utvrdio da postoji osnov za podizanje optužnica. Međutim, ni nakon devetnaest godina od formiranja Suda Bosne i Hercegovine i Tužilaštva Bosne i Hercegovine, još nije podignuta niti jedna optužnica za opsadu gradova poput Sarajeva, Goražda i Bihaća. Radi se o gradovima u kojima je ubijeno na stotine nevinih bošnjačkih civila, ali i gradovima koji su imali status "sigurnih zona" UN-a. Ili, primjerice, slučaj "Vranica" u Mostaru, kada su od strane pripadnika HVO-a 9. maja 1993. godine zarobljeni, a zatim 10. i 11. maja 1993. godine ubijeni pripadnici Armije Republike Bosne i Hercegovine, tačnije komande Četvrtog korpusa. S druge strane, svjedočimo tendenciji recikliranja predmeta ratnih zločina protiv bivših pripadnika Armije Republike Bosne i Hercegovine, poput predmeta "Dobrovoljačka".

Revidirana državna strategija za rad na predmetima ratnih zločina se u praksi ne provodi, posebno u kontekstu podizanja optužnica protiv osoba sa "A" liste ICTY-a. Jedini srpski zločinac sa "A" liste koji je doveden pred lice pravde i pravosnažno presuđen za izvršeni zločin genocida jeste zločinac Milorad Trbić, bivši pomoćnik načelnika za bezbjednost Zvorničke brigade tzv. VRS. Proglašen je krivim da je od 12. jula do 30. novembra 1995. godine, u udruženom zločinačkom poduhvatu sa Ljubišom Bearom, Vujadinom Popovićem i Dragom Nikolićem, učestvovao u operacijama hvatanja, zatvaranja i "pogubljanja po kratkom postupku", te potom pokopavanja i prikrivanja tijela ubijenih Bošnjaka iz Srebrenice.¹⁴ Osuđen je na kaznu zatvora u trajanju od 20 godina.

1. Goražde – (ne)sigurna zona UN-a

U Goraždu je, do početka agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu, a prema podacima iz Popisa stanovništva iz 1991. godine, živjelo 70,2% Bošnjaka. Početkom agresije, te nakon okupacije okolnih podrinskih gradova (Višegrad, Rogatica, Čajniče, Rudo, Foča), veliki broj preživjelih žrtava utočište je našao upravo u Goraždu. Tako da je taj postotok bošnjačkog stanovništva bio preko 99%. Zajedno s gradovima Sarajevom, Tuzlom, Žepom, Srebrenicom i Bihaćem, Rezolucijom 824 Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija, od 6. maja 1993. godine,

¹⁴ Sud Bosne i Hercegovine, Predmet br. S1 1 K 017791 14 Krž (veza X-KRŽ-077386), Odjel I za ratne zločine, Tužilaštvo Bosne i Hercegovine protiv Milorada Trbića, Drugostepena presuda, 19. januar 2015. godine.

proglašeno je "sigurnom zonom" Ujedinjenih nacija.¹⁵

Međutim, koliko je Goražde bilo zapravo nesigurna zona, najindikativnije dokazuje dokument Komande TG "Višegrad", pod nazivom Plan obilaska, pomoći i kontrole b/g i discipline na borbenim položajima jedinica TG "Višegrad", dostavljen komadi Drinskog korpusa tzv. VRS na odobrenje, od 29. novembra 1993. godine. U tom dokumentu, koji je potpisao komandant-pukovnik Dragiša Masal, navode se zaduženja komandama 1, 2, 3, 4. i 5. Podrinjske lake pješadijske brigade u sastavu TG "Višegrad", sa zadatkom koji glasi: „Informisanje boraca i starješina sa ciljem podizanja borbenog morala i discipline na viši nivo i aktivnostima za činjenje što nesigurnijeg položaja protivničke strane u zaštićenim enklavama.“¹⁶

U skladu s Direktivom tzv. VRS od 19. novembra 1992. godine, general Manojlo Milovanović izdao je 1. maja 1993. godine Borbeno naređenje za oslobađanje Žepe i Goražda i presijecanje komunikacije Kladanj – Živinice, kojim, između ostalog, „Vojska RS ima zadatak da ofanzivnim dejstvima u potpunosti očisti srednje i gornje Podrinje.“¹⁷ Prva etapa, odnosno operacija "Mač 1", izvedena je od 28. maja do 6. juna 1993. godine, a druga etapa, operacija "Mač 2", od 9. juna do 29. juna 1993.¹⁸ Tim operacijama je kompletan prostor općine Višegrad stavljen pod srpsku kontrolu. Da su već do početka jula 1993. godine srpski zločinci ostvarili svoje namjere i ciljeve o etnički čistoj srpskoj teritoriji na području Višegrada pokazuje i informacija Komande 2. Podrinjske lake pješadijske brigade Višegrad upućena Komandi Drinskog korpusa, gdje se, pored ostalog, navodi kako „na teritoriji opštine nemamo srpskih sela pod kontrolom Muslimana“, te kako „u zoni odgovornosti naše brigade nemamo Muslimana, a imamo jednu porodicu Hrvata koji od uvijek ovdje žive normalno.“¹⁹ Slična situacija je i s općinom Rudo. Tako, u *Izvještaju* Komande 4. Plpbr Rudo, upućenom Komandi Drinskog korpusa, pod tačkom 2 stoji: „Nema raseljenog srpskog življa, niti dijelova teritorije opštine pod kontrolom Muslimana“, dok pod tačkom 4 stoji: „U opštini ima jedan Musliman i 4 Hrvata. Žive i rade u normalnim uslovima.“²⁰

¹⁵ Muamer Džananović, *Zločini nad djecom u Goraždu tokom opsade 1992-1995.*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2015., 24.

¹⁶ *Plan obilaska, pomoći i kontrole b/g i discipline na borbenim položajima jedinica TG "Višegrad"*, Komanda TG "Višegrad", str. pov. br. 01-714-93, od 29.11.1993. godine.

¹⁷ Arhiv Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava (AIIZ), inv. br. 9-9241, *Borbeno naređenje za oslobađanje Žepe i Goražda i presjecanje komunikacije Kladanj – Živinice*, Glavni štab Vojske Republike Srpske, Komandi: DK, HK, SRK, 1. gard. br. 65. zmtp, 67. pv, TG "Foča", TG "Višegrad", 1. Plpbr, 2. Rmtbr i 1. Rpbr, str. pov. br. 02/2402, od 1.05.1993. godine.

¹⁸ AIIZ, inv. br. 9-9365, Komanda Drinskog korpusa, str. pov. br. 19/14-401, od 2.09.1993. godine - dostaviti svim jedinicama dk i 3. Plpbr; O tome i: Muamer Džananović, nav. dj., 2015., 57-58.

¹⁹ AIIZ, inv. br. 9-12948, *Podaci*, Komanda 2. Plpbr, str. pov. br. 673, od 04.07.1993. godine.

²⁰ *Izvještaj*, Komanda 4. Plpbr, str. Pov. br. 146-1/93, od 1.07.1993. godine.

Goražde je tokom 1.366 dana opsade, bilo pod konstantnom artiljerijskom i snajperskom vatrom. Ubijeno je na stotine nedužnih civila (žena, djece i starijih osoba).

Prema rezultatima dosadašnjih naučnih (pretežno empirijskih) istraživanja, u razdoblju opsade Goražda ubijeno je ili ranjeno 7.000 civila, od kojih 548 djece. Ubijeno je najmanje 120, a ranjeno njih 428.²¹ Također, u Goraždu je „više djece ubijeno pod statusom tzv. sigurne zone UN-a“,²² nego izvan tog statusa. Granatirani su civilni objekti, poput Ratne bolnice, škola, Pošte, zgrade općine i drugi. Tako, primjerice, TG „Višegrad“ dana 11. februara 1993. godine izdaje naređenje Komandi 3. Plpbr Čajniče u kome, pored ostalog, pod tačkom 3. stoji: „Odmah otpočeti dejstvo artiljerije po rejonu Goražda i po neparnim satima sa po 2-3 projektila. Dejstvo prekinuti u petak, 12.02. a u subotu 13.02. ostvariti jaku koncentraciju vatre po rejonu pijace u Goraždu.“²³ Poznato je da je subota u Goraždu pazarni (pijačni) dan, kada se okuplja veliki broj civila. Isto tako, Komanda TG „Višegrad“ je, 8. marta 1993. godine, izdala Naređenje 3. Plpbr da izvrši artiljerijsku podršku sa 5-7 projektila u vremenu od 11,00 do 11,30 sati po džamiji u Goraždu.²⁴

Paradoksalna je činjenica da za zločine izvršene nad Bošnjacima u opsjednutom Goraždu još nije pravosnažno osuđen niti jedan srpski zločinac. Dokazi postoje, imena zločinaca su poznata, ali Tužilaštvo Bosne i Hercegovine i Sud Bosne i Hercegovine ni nakon devetnaest godina od osnivanja nisu donijeli niti jednu pravosnažnu presudu za opsadu Goražda. Zanimljivo je i broj predmeta koji se aktuelno procesuiraju.

2. Sarajevo – (ne)sigurna zona UN-a

Od gradova koji su bili pod opsadom i imali status „sigurne zone“ UN-a, grad Sarajevo je bilo vremenski pod najdužom opsadom. Sarajevo je bilo pod opsadom agresorskih snaga punih 1425 dana, što je jedna od najdužih opsada jednog grada u povijesti modernog ratovanja. Također, radi se o najdužoj opsadi jednog glavnog grada suverene i nezavisne države. Opsada grada Sarajeva kao „političkog, kulturnog, privrednog i društvenog centra i kao glavnog grada Bosne i Hercegovine, bila je od strateške važnosti za ostvarenje planirane agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu. Velikosrpski agresor planirao je brzim zauzimanjem i okupacijom glavnog grada Bosne i Hercegovine ostvariti jedan od najvažnijih ciljeva agresije.“²⁵ Zločine u Sarajevu karakterizira „položaj (stanje i situacija), status, uloga i zadaci koje su imale žrtve u periodu od 1992. do 1996. Tako su najbrojnije žrtve zločina civili i civilno stanovništvo koji su živjeli u Gradu

²¹ Muamer Džananović, nav. dj., 2015., 97 i 224.

²² Ibid, str. 230.

²³ Naređenje, TG „Višegrad“, str. pov. br. 275/93, od 11.02.1993. godine.

²⁴ Naređenje, Komanda TG „Višegrad“, str. pov. br. 01-102/93, od 8.03.1993. godine.

²⁵ Smail Čekić et al., *Zločini nad djecom Sarajeva u opsadi*. Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, 2010, 35.

pod opsadom (u kući/stanu, na ulici, školi, bolnici i dr.) i koji su izvršavali radne obaveze i zadatke van borbenih dejstava. Drugi su žrtve zločina izvršavajući radne zadatke u okviru određenih institucija i preduzeća, treći nastojeći obezbijediti osnovne, elementarne uslove za život sebi i svojoj porodici, četvrti u 'živom štitu', kopajući rovove i dr.²⁶

Prema rezultatima dosadašnjih istraživanja, tokom četverogodišnje opsade Sarajeva ubijena je 11.541 osoba, od čega 1.601 dijete. Grad je bio pod kontinuiranom artiljerijskom i snajperskom vatrom agresorskih snaga sa okolnih brda sve vrijeme opsade. Međutim, ni do danas nije procesuiran niti jedan agresorski snajperista ili artiljerac, koji su ubijali bošnjačke civile na ulicama, u redovima za vodu, hranu, pred ambulantom, na igralištima, na pijaci, pa čak i na dženazama (sahranama). Za vrijeme opsade agresor je „svakodnevno na Sarajevo u prosjeku ispaljivao oko 300 artiljerijskih i minobacačkih projektila. Vojni posmatrači UN-a su 22. jula 1993. zabilježili 3.777 detonacija.“²⁷

Posebno okrutni zločini su oni na pijaci Markale. Prvi masovan zločin na Markalama je počinjen 5. februara 1994. godine, kada je na pijacu ispaljena minobacačka granata, od koje je „ubijeno 68 građana, a 144 je ranjeno. Dana 28. augusta 1995. VRS ispaljuje minobacačku granatu kalibra 120 mm ispred tržnice Markale kojom su ubijene 43 i ranjene 104 osobe. Sljedećeg dana, rano ujutro, NATO avioni su započeli akciju 'Noćni let' nakon što su UN zaključile da je brutalan minobacački napad došao sa položaja VRS-a.“²⁸

Haški tribunal je, u dostavljenoj „A“ listi bosanskohercegovačkim pravosudnim institucijama, poslao imena direktnih izvršilaca zločina nad sarajevskim civilima, posebno imena snajperista koji su terorizirali civile i grad. Za neke od njih Haški tribunal je pribavio dovoljno dokaza da se mogu pokrenuti pravosudni procesi. Tako su, primjerice, navedena imena pripadnika 2. pješadijskog bataljona Prve Sarajevske motorizovane brigade VRS, snajperista: Dragan Atanacković, Predrag Bošković, Nebojša Ivković (komandir snajperskog odjeljenja), Marinko Krneta, Zlatko Subotić.²⁹ Za zločinačku kampanju snajperskog djelovanja po sarajevskim civilima, na istoj listi se još nalaze osumnjičeni: Nada Skipina, Radivoje Grković, Aleksandar Petrović i Dragan Petković.³⁰ Za sve njih, Haški tribunal je pribavio dovoljno dokaza da se mogu pokrenuti procesi. Međutim, oni su i dalje na slobodi. I pored činjenice da su pribavljeni relevantni dokazi prezentirani u dosadašnjim pravosnažnim presudama, nalazima

²⁶ Čekić, Smail i Dževad Termiz (2007). *Žrtve zločina u Sarajevu 1992-1996*. Sarajevo: Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu/Kult B, str. 10.

²⁷ Ibid, str. 48, prema: Donia, Robert (2006). *Sarajevo: Biografija grada*. Sarajevo: Institut za historiju, str. 339.

²⁸ Mastalić-Košuta, Zilha (2014). *Masovna ubistva djece u Sarajevu pod opsadom 1992-1995*, u „Zbornik radova: Politički i vojni značaj odbrane Sarajeva 1992-1995“. Sarajevo: Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, str. 578-601.

²⁹ Izvor: <https://faktor.ba/vijest/na-optuznice-se-ceka-19-godina-ovo-su-imena-osumnjiceni-snajperista-sa-brda-oko-sarajeva/190019> (Pristup: 13.02.2023).

³⁰ Čekić, Smail i Dževad Termiz (2007). *Žrtve zločina u Sarajevu 1992-1996*. Sarajevo: Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu/Kult B, str. 10.

vještaka i svjedočenjima u kojima priznaje da je naredio granatiranje zgrade tadašnje Televizije Sarajevo, bivši komandant Ilidžanske brigade Sarajevsko-romanijskog korpusa (SRK) Vladimir Radojčić nikada nije optužen za ratni zločin.³¹ To je samo jedan od nekoliko desetaka slučajeva koji su dokazani u Haškom tribunalu, a koji nikada nisu procesuirani.

Pored navedenih, tu su još i Čedomir Sladoje, načelnik štaba SRK, koji je jedno vrijeme mijenjao Dragomira Miloševića, koji se nalazio na liječenju na Vojno-medicinskoj akademiji u Beogradu u vrijeme zločina "Markale 2". Za Tomislava Šipčića tužbu je u Tužilaštvo Bosne i Hercegovine 31. januara 2011. godine predao Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu³², ali je on 8. jula 2022. godine umro u susjednoj Srbiji. Nije dočekao pokretanje sudskog postupka. Također, isto nije dočekao niti Vojislav Đurđević, koji je preminuo 2004. godine.

Na "A" listi nalazi se preko 300 predmeta s poznatim imenima snajperista, artiljeraca i drugih osoba odgovornih za kampanju teroriziranja i opsade Sarajeva. Do sada su za teroriziranje Sarajeva, pred Haškim tribunalom jedino pravosnažno presuđeni Stanislav Galić³³, komandant Sarajevsko-romanijskog korpusa VRS, na doživotnu kaznu zatvora i njegov nasljednik na toj funkciji, Dragomir Milošević³⁴, na kaznu zatvora od 29 godina. Pored njih, za teroriziranje i opsadu Sarajeva, pored ostalih zločina, presuđeni su i Radovan Karadžić³⁵ i Ratko Mladić³⁶ na doživotne kazne zatvora.

3. Bihać – (ne)sigurna zona UN-a

Bihać je, zajedno sa Sarajevom, Tuzlom, Žepom, Srebrenicom i Goraždem, Rezolucijom 824 Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija, od 6. maja 1993. godine, proglašeno "sigurnom zonom" Ujedinjenih nacija. Takav status trebao je Bihaću donijeti sigurnost, zaštitu civilnog stanovništva i osiguranje osnovnih egzistencijalnih uvjeta za život.

Međutim, kao i s drugim gradovima u istom statusu, sve je bilo suprotno tome. Tako su „srpske snage nesmetano i nesmanjenim intenzitetom napadale civilno stanovništvo sigurne

³¹ Ibid

³² Mastalić-Košuta, Zilha, nav. dj., 2014, str. 578-601.

³³ Internacional Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY), Predmet br. IT-98-29, Pred Žalbenim vijećem, Tužilac protiv Stanislava Galića, *Presuda*, 30. novembar 2006. godine.

³⁴ ICTY, Predmet br. "Sarajevo" IT-98-29/1, Pred Žalbenim vijećem, Tužilac protiv Dragomira Miloševića, *Presuda*, 12. novembar 2009. godine.

³⁵ International Residual Mechanism for Criminal Tribunals (IRMCT), Predmet br. MICT-13-55-ES, Pred Žalbenim vijećem, Tužilac protiv Radovana Karadžića, *Presuda*, 20. mart 2019. godine.

³⁶ IRMCT, Predmet br. MICT-13-56, Pred Žalbenim vijećem, Tužilac protiv Ratka Mladića, *Presuda*, 8. juni 2021. godine.

zone Bihać. Onemogućavajući snabdijevanje stanovništva hranom, vodom, lijekovima, strujom, cilj agresora je bio prouzrokovati što veći broj žrtava.³⁷ „Na takav način, agresor je želio što prije okupirati Bihać, smatrajući ga strateški važnim gradom za spajanje tzv. Republike Srpske Krajine sa tzv. Republikom srpskom. Grad Bihać je bio pod agresorskom opsadom 1201 dan i tokom tog razdoblja počinjeni su brojni masovni i pojedinačni zločini nad civilnim bošnjačkim stanovništvom. To dokazuju i brojne masovne, zajedničke i pojedinačne grobnice, kao i logori za Bošnjake.

Na području općine Bihać su, do 2013. godine „ekshumirane 4 masovne grobnice... Stalne psihofizičke torture, ponižavajući postupci, ubistva u logorima Ripač, Račić i OŠ 'Orašac'... Meta napada i uništavanja bili su vjerski objekti (džamije i katoličke crkve), mezarja i groblja. Potpuno je uništeno ili oštećeno 18 džamija i 3 katoličke crkve.³⁸ Agresor je napade vršio i na regionalnu bolnicu, kao i niz drugih civilnih objekata, uključujući i privredne i infrastrukturne objekte. Veliki broj djece ubijen je neselektivnim i namjernim gađanjem civilnih ciljeva.

Tadeuš Mazowiecki (*Tadeusz Mazowiecki*), specijalni izvijestitelj Komisije ujedinjenih naroda za ljudska prava (UNHCR), koja je bila funkcionalna komisija UN-a sa sveobuhvatnim okvirom, u svojim izvještajima, o situaciji u Bihaću, kaže: „Grad i područje Bihaća, na sjeverozapadu Bosne, također je pod opsadom etničkih srpskih snaga. Granatiranje se odvija svakodnevno. U gradu ne postoje značajne vojne mete i čini se da je glavni razlog za granatiranje utjerati strah civilnom stanovništvu. Prema izvještaju ljekara, koji je direktor tamošnje bolnice, 51 dijete je ubijeno od početka rata, a i sama bolnica je bila granatirana tri puta. Humanitarni konvoji donose ograničene količine hrane i lijekova u grad i odnose osobe kojima je potrebna stručna medicinska pomoć u bolje opremljene bolnice izvan regiona. Ipak, nedostatak određenih medicinskih potrepština i ograničen pristup zdravstvenim objektima predstavljaju tešku prijetnju za zdravlje i živote pacijenata.³⁹ U Izvještaju iz sredine 1994. godine, stoji: „Napadi na enklavu Bihać i dalje odnose živote civila. Incidenti kao što je pogibija troje civila početkom aprila su se u početku odnosili samo na južni dio džepa i centre stanovništva kao što su grad Bihać i Cazin.”⁴⁰ Krajem 1994. godine, specijalni izvijestitelj navodi: „Snage bosanskih Srba, sa znatnom taktičnom potporom (uključujući zračnu) snaga takozvane 'Republike Srpske Krajine', pokrenule su jak napad usmjeren na Bihać. Napad na Bihać se izvodi bez vidljive zabrinutosti za sigurnost civila. Grad tuku granate i drugi projektili, uzrokujući znatan gubitak života i povrede.”⁴¹

³⁷ Begić, Mujo (2013). *U opsadi 1201 dan: sigurna zona UN-a Bihać*. Sarajevo: Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, str. 9.

³⁸ Ibid, str. 9-10.

³⁹ *Mazowiecki izvještaji 1992-1995*. Tuzla/Sarajevo: Univerzitet u Tuzli/Istraživačko-dokumentacioni centar, str. 24.

⁴⁰ Ibid, str. 351.

⁴¹ Ibid, str. 440.

I pored niza eklatantnih pokazatelja i dokaza o počinjenim zločinima nad Bošnjacima Bihaća i okolice, uključujući i genocid, nisu napravljeni značajniji koraci u smislu privođenja i sudskog procesuiranja počinilaca zločina nad Bošnjacima tog dijela Bosne i Hercegovine. Još uvijek se čeka da pravosudne institucije u Bosni i Hercegovini pokrenu adekvatne istrage i podignu optužnice protiv onih zločinaca koji su Bihać držali pod opsadom 1201 dan, pritom čineći stravične zločine nad bošnjačkim civilnim stanovništvom. Teroriziranje Bihaća u vrijeme agresije i opsade još uvijek nije adekvatno sudski procesuirano, što je veliki propust pravosudnih instanci u Bosni i Hercegovini (Sud Bosne i Hercegovine i Tužilaštvo Bosne i Hercegovine, kantonalno Tužilaštvo, kantonalni Sud).

Zaključak

Problem s kojim se suočava Bosna i Hercegovina, a koji se tiče neprocesuiranja ili nedovoljnog procesuiranja predmeta ratnih zločina, još uvijek je aktuelan i postao je limitirajući faktor u nastojanjima izgradnje međunacionalnog povjerenja u državi. I pored toga što su Sud i Tužilaštvo Bosne i Hercegovine preuzeli "A" listu predmeta ratnih zločina od Haškog tribunala, značajniji koraci s ciljem procesuiranja tih predmeta nisu napravljeni. Usvojena Državna strategija za rad na predmetima ratnih zločina, kao i kasnije usvojena Revidirana državna strategija još uvijek su samo mrtvo slovo na papiru. Jedini koji još uvijek podsjećaju na te probleme su naučne institucije koje se bave istraživanjem zločina, te udruženja žrtava. Međutim, oni niti imaju instrumente niti mehanizme, niti im zakonski akti dozvoljavaju da se bave procesuiranjem, traganjem za zločincima i drugim poslovima koji su u nadležnosti istražnih i sudskih organa. Izražen je i nedostatak institucionalne podrške preživjelim žrtvama i svjedocima kojih je, kako vrijeme protiče, sve manje. Tu je ograničenje koje je vezano za kapacitete pravosudnih institucija i istražnih organa. Pojedina okružna i kantonalna tužilaštva su aplicirala, shodno Revidiranoj državnoj strategiji, na projekte prema međunarodnim organizacijama, kroz koje su angažirali i uposlili dodatne kadrove (tužiocima) koji se isključivo bave istraživanjem ratnih zločina. Njihov rad se financira od strane tih organizacija. Pored tužioca, na isti način su angažirani i zaposleni istražitelji i stručni saradnici, koji rade i koji su ispomoć tužiocima na predmetima ratnih zločina. Međutim, veliki broj kantonalnih tužilaštava u entitetu Federacija Bosne i Hercegovine nije iskoristio te mogućnosti i pored toga što su Bošnjaci u najvećem broju žrtve zločina. Primjerice, prema dostupnim i raspoloživim podacima, kantonalno tužilaštvo BPK Goražde uopće nije apliciralo na takav projekat. Također, Uprava policije MUP-a nije, shodno traženju u Strategiji, izvršila obavezu koja se odnosi na formiranje zasebne organizacione jedinice koja bi se isključivo bavila predmetima ratnih zločina. U Goraždu, prema podacima Revidirane Strategije, u MUP-u ima jedan (1) djelatnik zadužen za referat ratnih zločina, ali ne

postoji poseban odjel. S druge strane CJB Istočno Sarajevo ima formirano Odjeljenje za istrage ratnih zločina, načelnika tog Odjeljenja i 4 inspektora krim policije u tom odjelu, dok CJB Trebinje ima formiran poseban Odsjek za istrage ratnih zločina i jednog (1) zaposlenog inspektora kriminalističke policije u tom Odsjeku. Nadalje, prema podacima iz Revidirane strategije: u Kantonalnom tužilaštvu BPK ne postoji odjel/odsjek za ratne zločine. Na predmetima ratnih zločina rade 2 tužioca (redovan budžet), bez drugih saradnika, istražilaca i ostalih osoba (ukupno 2). U Okružnom tužilaštvu u Istočnom Sarajevu, Odjel/Odsjek za ratne zločine formiran je 2006. i tu radi: 1 tužilac, 3 stručna saradnika i 1 ostalo osoblje (svi financirani iz IPA budžeta) (ukupno 5). U Okružnom javnom tužilaštvu u Trebinju, također, postoji Odjel/Odsjek za ratne zločine, u kome na predmetima ratnih zločina radi: 1 tužilac, 2 stručna saradnika, 1 istražilac i 1 stručno osoblje (svi financirani iz IPA budžeta) (ukupno 5). Iz navedenog se vidi da su, po ovom pitanju, zakazale političke strukture, rukovodstva ministarstva i uprava policije i tužilaštava u entitetu Federacija Bosne i Hercegovine, a posebno u BPK Goražde. Goražde, Sarajevo i Bihać su u vrijeme agresije bili pod opsadom i imali status "sigurne zone" UN-a, a u praksi se procesuiraju pojedinci koji su branili te gradove, a ne oni koji su napadali i vršili opisane zločine nad bošnjačkim civilima.

THE SEARCH FOR JUSTICE - THE PROBLEMS OF NOT PROCESSING THE WAR CRIMES COMMITTED AGAINST BOSNIAKS IN 1992-1995.

SUMMARY

War crimes are serious violations of international humanitarian law committed by warring parties during armed conflicts. Different types of war crimes have been theoretically determined and defined in numerous international documents, conventions, etc. In this way, they have been codified and a legal and civilized basis has been laid for their adequate judicial prosecution. During the aggression against the Republic of Bosnia and Herzegovina in the period from 1992-1995. numerous forms of war crimes were committed, mostly against Bosniaks, including the crime of genocide. Almost the entire political and military leadership of the RS entity was tried before the Hague Tribunal for committing war crimes against Bosniaks. The Hague Tribunal made a great contribution, not only in prosecuting, but also in documenting the crimes committed against Bosniaks during the time of aggression. In 2004, the Tribunal transferred the cases it characterized as "A" - list to the Prosecutor's Office and the Court of Bosnia and Herzegovina and lower court instances. However, practice has shown that

in this entrusted work, despite the series of submitted evidentiary bases for indictments, the judicial authorities in Bosnia and Herzegovina have failed. Primarily, the State Court and the Prosecutor's Office. For many years, Bosnia and Herzegovina has been facing the problem of non-prosecution or insufficient processing of war crimes cases. This fact especially applies to former members of the so-called VRS, and for which the Hague Tribunal obtained enough evidence to file indictments. On the other hand, recently the prosecution of those who defended their country, families, property, namely former members of the Army of the Republic of Bosnia and Herzegovina, has been on the scene. A particularly pronounced problem is the non-prosecution of the aggressors who held the cities of Sarajevo, Bihać and Goražde under siege for many years. During the siege, numerous crimes were committed against the civilian Bosniak population that have not yet been prosecuted. The possibility of staffing the prosecutor's office and MUP with professional and prosecutorial staff was not used to a sufficient extent, especially in the entity Federation of Bosnia and Herzegovina, which was reflected in the number of indictments filed against former members of the so-called VRS. Through the analysis of case studies of the cities of Sarajevo, Bihać and Goražde, concrete indicators of the perniciousness of not prosecuting war crimes committed primarily against Bosniaks in the Republic of Bosnia and Herzegovina from 1992-1995 will be presented years.

IZVORI I LITERATURA

Izvori:

- Arhiv Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu (AIIZ).
- Izvještaj, Komanda 4. Plpbr, str. Pov. br. 146-1/93, od 1.07.1993. godine.
- Državna strategija za rad na predmetima ratnih zločina. Sarajevo: Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, 2008. (dostupno na: http://www.mpr.gov.ba/web_dokumenti/drzavna%20strategije%20za%20rad%20na%20predmetima%20rz.pdf).
- EU-Bosna i Hercegovina: SPP strukturisani dijalog o pravosuđu – tehničke informacije koje zahtijeva Europska komisija. Sarajevo: Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, 2011.
- International Committee of the Red Cross (ICRC). War and international humanitarian law. (dostupno na: <https://www.icrc.org/eng/war-and-law/overview-war-and-law.htm>).
- Internacional Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY), Predmet br. IT-98-29, Pred Žalbenim vijećem, Tužilac protiv Stanislava Galića, Presuda, 30. novembar 2006. godine.

ICTY, Predmet br. "Sarajevo" IT-98-29/1, Pred Žalbenim vijećem, Tužilac protiv Dragomira Miloševića, Presuda, 12. novembar 2009. godine.

- International Residual Mechanism for Criminal Tribunals (IRMCT), Predmet br. MICT-13-55-ES, Pred Žalbenim vijećem, Tužilac protiv Radovana Karadžića, Presuda, 20. mart 2019. godine.

- IRMCT, Predmet br. MICT-13-56, Pred Žalbenim vijećem, Tužilac protiv Ratka Mladića, Presuda, 8. juni 2021. godine.

- Krivični zakon Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 3/2003, 32/2003, 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015 i 35/2018).

- Mazowiecki izvještaji 1992-1995. Tuzla/Sarajevo: Univerzitet u Tuzli/Istraživačko-dokumentacioni centar.

- Međunarodno humanitarno pravo. Zagreb: Hrvatski odbor Crvenog križa/Međunarodni odbor Crvenog križa, 2012.

- Naređenje, TG "Višegrad", str. pov. br. 275/93, od 11.02.1993. godine.

- Naređenje, Komanda TG "Višegrad", str. pov. br. 01-102/93, od 8.03.1993. godine.

- Plan obilaska, pomoći i kontrole b/g i discipline na borbenim položajima jedinica TG "Višegrad", Komanda TG "Višegrad", str. pov. br. 01-714-93, od 29.11.1993. godine.

- Revidirana državna strategija za rad na predmetima ratnih zločina. Sarajevo: Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, 2018. (dostupno na:

https://www.vijeceministara.gov.ba/akti/prijedlozi_zakona/default.aspx?id=34754&langTag=hr-HR).

- Sud Bosne i Hercegovine, Predmet br. S1 1 K 017791 14 Krž (veza X-KRŽ-077386), Odjel I za ratne zločine, Tužilaštvo Bosne i Hercegovine protiv Milorada Trbića, Drugostepena presuda, 19. januar 2015. godine.

- <https://faktor.ba/vijest/na-optuznice-se-ceka-19-godina-ovo-su-imena-osumjicenih-snajperista-sa-brda-oko-sarajeva/190019>

- <https://vijesti.ba/clanak/592117/pravomocno-osudjeni-i-optuzeni-za-kojima-su-raspisane-potjernice>

- <https://vstv.pravosudje.ba/vstvfo/B/141>

Knjige i članci:

- Dževad Termiz, Metodologija društvenih nauka (treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje), Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu/Međunarodno udruženje metodologa društvenih nauka, Sarajevo/Beograd, 2022.

- Ermin Kuka, "Primjena metoda pribavljanja podataka u istraživanju zločina počinjenih tokom oružanih sukoba", u: Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici, Vol. 13, br. 24, Zenica, 2019.
- Muamer Džananović, Zločini nad djecom u Goraždu tokom opsade 1992-1995., Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2015.
- Mirko Pejanović, "Pretpostavke ubrzanja integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju", u: Zbornik radova: Evropske i evroazijske integracije – prednosti i nedostaci, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2020.
- Mujo Begić, U opsadi 1201 dan: sigurna zona UN-a Bihać, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2013.
- Robert Donia, Sarajevo: Biografija grada, Institut za historiju, Sarajevo, 2006.
- Smail Čekić i Dževad Termiz, Žrtve zločina u Sarajevu 1992-1996., Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu/Kult B, Sarajevo, 2007.
- Smail Čekić et al., Zločini nad djecom Sarajeva u opsadi, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2010.
- Zilha Mastalić-Košuta, "Masovna ubistva djece u Sarajevu pod opsadom 1992-1995", u: Zbornik radova: Politički i vojni značaj odbrane Sarajeva 1992-1995., Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2014.